

ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو (اي ايس ايم پي) برسات / ٻوڏ متاثر روڊن جي بحالي لاءِ، ضلعو عمرڪوٽ

سندھ فلڊ ايمرجنسي بحالي پروجيڪٽ (ايس ايف اي آر پي)

پروجيڪٽ تي عملدرآمد يونٽ
ايس ايف اي آر پي - پي آءِ يو

نومبر 2023

ايگزيڪيوٽو خلاصو

2022 جي مون سون واري موسم صوبي ۾ تيز برساتون آيون، جنهن سبب صوبي ۾ درياھ ۾ اونھي ٻوڏ آئي. مختلف ضلعن ۾ 900 ملي ميٽر تائين برسات رڪارڊ ڪئي وئي. سنڌو درياھ ۾ تيز برساتن^{2 3} ۽ مقامي برساتن سبب ان جو وهڪرو 0.6 ملين ڪيوسڪ کان مٿي رڪارڊ ڪيو ويو. کيرٿر جبل مان نڪرندڙ جبل جي طوفان سبب ڪوٽڙي بئراج وٽ وڏي ٻوڏ برقرار آهي. ٻن مهينن جي برساتن ۽ سنڌو درياھ ۾ آيل ٻوڏ انساني جانين، چوپائي مال، فصلن، گهرن، خانگي عمارتن، صنعتن ۽ عوامي انفراسٽرڪچر جهڙوڪ روڊن، آبپاشي کي تمام گهڻو نقصان پهچايو. درياھ جي حفاظتي بندن (بند) ۽ نيڪال جا نيت ورڪ، ۽ ريلوي.

سنڌ فلڊ ايمرجنسي بحالي پروجيڪٽ (SFERP) سنڌ حڪومت (صوبو سنڌ) پلاننگ اينڊ ڊولپمينٽ ڊپارٽمينٽ، صوبو سنڌ، آبپاشي کاتو) پاران شروع ڪيو ويو ۽ عالمي بئنڪ پاران مالي مدد ڪئي وئي، ڳوٺاڻن جي بحالي/بحالي / ريڪنڊيشننگ رورل (فارم کان مارڪيٽ) (برساتن ۽ ٻوڏ کان متاثر ضلعن، تعلقن ۽ يوسيز جا روڊ رستا. پروفائيل کي وڌائڻ، گراس ڊرينيج ڍانچي جي مناسبيت، حفاظتي ڪمن جي فراهمي (ريپرپ⁴)، ڪلورٽ جي تعداد ۾ اضافو ۽ پاسي جي نالن جي فراهمي سڀ عنصر آهن جيڪي آبھوا ۽/يا ٻوڏ جي لچڪدار ڊيزائن کي منهن ڏيڻ لاءِ سمجھيا ويندا آهن. Pavement Structural numbers ۾ بهتري هڪ اضافي فائدو آهي.

¹https://www.pmd.gov.pk/cdpc/Monsoon_2022_update/Pakistan_Monsoon_2022Rainfall_Update.htm

²<https://www.nation.com.pk/06-Sep-2022/indus-river-water-level-at-kotri-surges-above-6-lac-cusecs>

³Source: PDMA, GoS Daily update report as of 03rd October, 2022,

⁴ريپرپ (اٽر آمريڪن انگريزيءَ ۾)، جنهن کي ريپ، شاٽ راک، راک آرمر (برطانوي انگريزيءَ ۾) يا روبل پڻ چيو ويندو آهي، انساني رکيل پٿر يا ٻيو مواد آهي جيڪو اڏاوتن جي بچاءَ لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي ۽ پٿيءَ کان.

موجوده ESMP جزو 1 جي ماحولياتي ۽ سماجي اثرن ۽ گهٽتائي جي نمائندگي ڪري ٿي: انفراسٽرڪچر جي بحالي، ذيلي جزو 1.2: عمرڪوت ضلعي ۾ روڊن ۽ الائيڊ انفراسٽرڪچر جي بحالي، ۽ ان جا هيٺيان ذيلي حصا آهن: ٻن روڊن ۽ ٽن ڳوٺن جي بحالي. روڊ پل. انوائٽرمينٽل اينڊ سوشل مئنيجمينٽ پلان (ESMP) موجوده پليٽ فارم/رائٽ آف واٽ تي منصوبابندي ڪيل ڪم جي جواب ۾ تيار ڪيو ويو آهي. جڏهن ته ڪوبه سڌي اثرن جي توقع نه آهي، اتي اڻ سڌي اثرن جو امڪان آهي جهڙوڪ شور، مٽي جو اخراج، ڪيمپ سائيت جو استعمال، ۽ قرضن جي سائيتن جو شايد رستي جي حق کان ٻاهر (ROW) وڌايو وڃي. ڪوبه غير رسمي آبادگار/ اسڪوائر ROW ۾ موجود ناهي ۽ نه ئي معيشت ۾ رڪاوٽ جو تصور ڪيو ويو آهي. ان کان علاوه، سماجي-ماحولياتي خدشا پيدا ٿي سگهن ٿا بيروني مزدورن جي آمد، بقايا فضول جي امڪاني بدانتظامي، ۽ پيشه ورانه صحت ۽ حفاظت جي چئلينج ٻنهي ڪارڪنن ۽ مقامي ڪميونٽي کي درپيش. نتيجي طور، ESMP کي احتياط سان تيار ڪيو ويو آهي انهن مسئلن کي حل ڪرڻ ۽ گهٽائڻ لاءِ فعال ۽ ذميواري طريقي سان.

ضلعي عمرڪوت جي مختلف علائقن ۾ ٻن روڊن ۽ ٽن ڳوٺن جي روڊن پلن (VRBs) جي بحالي. انتظامي طور تي اڪثر بحاليءَ جا ڪم ضلعي جي ٻن علائقن ۾ ٿين ٿا. تعلقي ڪنري ۾ ٿي وي آري ۽ تعلقي پٿورو ۾ ٻه رستا آهن.

سنڌ اي پي اي ريگيوليشنز 2021 جي نوٽيفڪيشن سيپٽمبر 2021 جي مطابق، شيڊول-II ۾ ڏنل ڪنهن به ڪيٽيگري ۾ ايندڙ پروجيڪٽ ايجنسي وٽ IEE فائل ڪندو. ذيلي پراجيڪٽ ”ضلع عمرڪوت جي مختلف علائقن ۾ ٻن روڊن ۽ ٽن ڳوٺن جي روڊن جي پلن جي بحالي“ شيڊول-II، ذيلي سيڪشن 3 (شهري علائقن ۾ هڪ ڪلوميٽر کان وڌيڪ ۽ ٻهراڙيءَ کان 5 ڪلوميٽر کان وڌيڪ موجوده روڊن جي بحالي

يا پيهر تعمير يا تعمير) هيٺ اچي ٿو. ايرياڙو) ڪيٽيگري F ”ٽرانسپورٽ“ جو سنڌ EPA جو جائزو EC/IEE/EIA ريگيوليشن 2021 جو. ٻه (2) رستا 5 ڪلوميٽر کان وڌيڪ آهن، ان ڪري سنڌ EPA وٽ IEE داخل ڪرڻ جي ضرورت آهي.

بحاليءَ⁵ جا ڪم موجوده رائٽ آف وي (RoW) تائين محدود آهن. ان ڪري، ذيلي پروجيڪٽ E&S اسڪريننگ جي مطابق، تجويز ڪيل پراجيڪٽ جا ننڍا ناڪاري ماحولياتي ۽ سماجي اثر هوندا جيڪي عارضي، پنتي پيل اثرات جي اميد نه رکندا ۽ مختصر مدت سان صرف سائيت مخصوص هوندا. تنهن ڪري، پروجيڪٽ جي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي فريم ورڪ (ESMF) ۾ مهيا ڪيل گهرجن ۽ هدايتن جي مطابق، هي ذيلي پروجيڪٽ SFERP جي ESMF جي وچ ۾ اعتدال پسند خطري جي درجي ۾ اچي ٿو.

ان کان علاوه، ذيلي پروجيڪٽ جي اسڪريننگ چيڪ لسٽ ذريعي ڪئي وئي جيڪا ماحولياتي ۽ سماجي مسئلن کي ڏيکيندي. انفرادي چيڪ لسٽن کي پرڻ لاءِ سروي ڪيا ويا ۽ سروي دوران نوٽ ڪيل ماحولياتي ۽ سماجي خدشن جو خلاصو. روڊن جي بحالي جي ڪم جو تجويز ڪيل منصوبو مقرر ڪيل RoW جي اندر آهي. مکيه تعميراتي ڪم آر او جي اندر محدود رهندا. ڪو به عوامي انفراسٽرڪچر يا تجارتي سرگرميون RoW اندر موجود نه آهن. اڻ سڌي طرح اثرن جو جائزو ورتو ويو آهي 200 ميٽر/650 فوت بفر زون جي تجويز ڪيل روڊن تي (100 ميٽر/328 فوت هر پاسي کان سينٽر لائين کان). بحاليءَ جي ڪمن جي وڻن کي نه پٽيو ويندو ۽ نه وري پيهرائڻ جي ضرورت پوندي ڇو ته موجوده RoW تجويز ڪيل بحاليءَ لاءِ استعمال ڪئي ويندي. ذيلي پروجيڪٽ جي علائقن جي ويجهو (500 ميٽرن جي اندر) ڪو به آثار قديمه وارو

⁵ روڊن جي بحالي هڪ روڊ کي ان جي اصل حالت ۾ بحال ڪرڻ جو عمل آهي يا خراب ٿيل يا خراب ٿيل حصن کي مرمت ۽ تبديل ڪندي. هن عمل ۾ روڊ کي بحال ڪرڻ، پٿرن جي مرمت ۽ نيڪال جي مسئلن کي حل ڪرڻ شامل ٿي سگهي ٿو.

ماڳ نه ڏٺو ويو ۽ پيش ڪيل ذيلي پروجيڪٽ جي سائينٽن تي يا ويجهو ڪو به فني ثقافتي وسيلو نه ڏٺو ويو جيڪو شايد تعميراتي سرگرمين کان متاثر ٿي سگهي. تعميراتي علائقي ۾ ڪوبه قبرستان موجود ناهي. تجويز ڪيل بحاليءَ جي ڪمن جي ويجهو ڪجهه آباديون ڏٺيون ويون جيڪي RoW ۽ COI کان ٻاهر هيون. تعميراتي مرحلي دوران، ڪجهه سماجي طور تي حساس رسيپٽرز جهڙوڪ مسجدون، اسڪول، بنيادي صحت يونٽ قبرستان، وغيره شايد ان سڌي طرح متاثر ٿي سگهن ٿا پر اهو عارضي ۽ واپسي وارو هوندو جيڪو مختصر مدت جي گهٽ اهميت سان (تخفيف جي قدمن کي اپنائڻ سان). جيتريقدر ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضيءَ جو تعلق آهي، ذيلي پروجيڪٽ جي سائينٽن تان ڪوبه محفوظ ٻيلا ۽ پوٽن ۽ پوٽن جي ڪنهن به خطري واري نسل کي رڪارڊ نه ڪيو ويو.

سڀ ذيلي پروجيڪٽ وارا علائقا گهٽ نقصان واري خطري واري علائقي ۾ اچن ٿا جن ۾ زلزلي جي سرگرمي جا گهٽ چانس آهن. ڪوبه ذيلي پروجيڪٽ وارو علائقو وڌيڪ نقصان واري خطري واري علائقي ۾ نٿو اچي

تجويز ڪيل منصوبي جي روڊن تي گاڏين جي ٽريفڪ نيشنل هاءِ وي جي پيٽ ۾ گهٽ ڏسڻ ۾ اچي ٿي. هي ٽريفڪ هوا ۽ شور جي آلودگي جو سبب بڻجي سگهي ٿي جنهن سان مقامي سطح تي ماحولياتي اثر پوي ٿي، يعني روڊ جي ويجهو. گاڏين جي قسمن جي اجزاء جي شرح: مسافر ڪارون آهن 730 (52.67%)، بسون آهن 18 (1.30%)، ٻه محور آهن 74 (5.34%)، ٽي محور 14 (1.01%)، چار محور 6 (0.43%)، 6 محور 9 (0.31%)، ٽريڪٽر ٽراليون 48 (3.46%)، موٽرسائیکل/رڪشا 1476 (34.34%) ۽ مٺي ٽرڪون 20 (1.44%) آهن. مکيه گاڏين جي اخراج ۾ شامل آهن ذرات (مٽي)، ڪاربان مونو آڪسائيڊ، سلفر ڊاءِ آڪسائيڊ، ۽ نائٽروجن آڪسائيڊ. ماحولياتي

جاچ جن ۾ سطح ۽ زمين جو پاڻي، فضائي هوا ۽ شور شامل آهن تعمير جي شروعات کان اڳ SEPA-منظور ٿيل ليبل ذريعي تعميراتي سپروائيزري ڪنسلٽنٽ (CSC) جي رضامندي سان ڪيو ويندو.

ڪنهن به وڻ جي ڪٽڻ ۾ شامل نه ڪيو ويو آهي ڇاڪاڻ ته موجوده RoW کي ٻيهر ترتيب ڏيڻ جي ڪم لاءِ استعمال ڪيو پيو وڃي ۽ ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي ۾ موجود ناياب يا ختم ٿيڻ واري آبي، حيواني، يا گلن جي نسلن کي شامل نه ڪيو ويو آهي. ان کان علاوه، سڀئي رستا ڳوٺاڻن علائقن ۾ آهن، تنهنڪري ڪو به جهنگلي جانور يا نازڪ رهائش متاثر نه ٿيندي. ذيلي پروجيڪٽ علائقي ۾ موجود جانورن تي معمولي منفي اثر وجهندو. جهنگلي جيوت جو شڪار ڪرڻ، ايڏاڻو رسائڻ يا جال لڳائڻ جي اجازت نه هوندي. پکين جي آستين / نسل جي موسم دوران پکين کي صاف ڪرڻ جي اجازت نه هوندي. اڏاوت دوران ڪچي ڪالونين کي بچائڻ لاءِ وڏ کان وڏ ڪوشش ڪئي ويندي. ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي جي ڪجهه نباتات ۾ گم عربي يا يا بابل (*Acacia nilotica*)، اک يا (*Milkweed (Calotropis procera)*)، ڪنڊي يا جنڊ (*Prosopis spicigera*)، ڪريڙ يا ڪيئر (*Capparis aphylla*)، پاپلر يا بهان (*Populus euphratica*) شامل آهن. (*Zizyphus nummularia*)، neem، (*Azadirachta indica*)، شيشم (*Dalbergia sissoo*) ۽ mesquite (*Prosopis juliflora*).

ذيلي پروجيڪٽ جي سرگرمي ڪا به خانگي زمين حامل نه ڪندي، نه ڍانچي کي نقصان پهچايو ويندو، ۽ نه وري آبادي. ذيلي پروجيڪٽ جا علائقا پڪڙيل ۽ گهٽ آبادي وارن علائقن ۾ اچن ٿا. موجوده ٽريڪ مواد جي نقل و حمل لاءِ استعمال ڪيو ويندو. اهو پيش ڪيو ويو آهي ته ناڪاري اثر پيدا ٿي سگهي ٿي ٿوري عرصي لاءِ

تعميراتي مرحلي دوران. نيڪيدار تعميراتي مرحلي دوران تجويز ڪيل گهٽتائي جي قدمن تي عمل درآمد کي يقيني بڻائيندو. تعميراتي مرحلي دوران تجويز ڪيل گهٽتائي جي قدمن تي عمل کي يقيني بڻايو ويندو

متوقع اثرن کي ذيلي پروجيڪٽ نيڪيدار جي ESMP (سائيٽ مخصوص ماحولياتي ۽ سماجي انتظام ۽ مانيٽرنگ پلان)، ليبر مئنيجمينٽ پلان، ڪيمپ مئنيجمينٽ پلان، مواصلاتي بيمارين جي روڪڻ جو منصوبو، آلودگي (هوا، زمين ۽ پاڻي) ڪنٽرول پلان، ويسٽ مئنيجمينٽ پلان، ٽريفڪ مئنيجمينٽ پلان، خطرناڪ مواد کي سنڀالڻ جو منصوبو، پيشه ورانه محنت ۽ حفاظت، ماحولياتي ۽ سماجي آگاهي ٽريننگ پلان، ايمرجنسي رسپانس پلان

پيشه ورانه محنت ۽ حفاظت کي يقيني بڻايو ويندو مسلسل معائنن جي ذريعي بيمارين ۽ حادثن جي روڪڻ لاءِ، مزدورن ۽ ڪميونٽي ۾ شعور اجاگر ڪرڻ، صفائي جي قدمن، وبائي مرضن سميت COVID-19 جي انتظام ۽ نگراني ۽ ايمرجنسي جواب ۽ بچاءُ جي طريقيڪار، مناسب صفائي جي سهولتن جي فراهمي، پيئڻ جو پاڻي، ۽ مزدورن لاءِ ڪچري جا ٽولا.

ماحولياتي ۽ سماجي (E&S) مانيٽرنگ SEPA ايڪٽ 2014، SFERP جي ESMF، SFERP ۽ اسٽيڪ هولڊر اينگيجمينٽ پلان (SEP) لاءِ تيار ڪيل ليبر مئنيجمينٽ پروسيجرز جي مطابق ڪئي ويندي ته جيئن گهٽتائي جي منصوبن جي باقاعدي ۽ موثر عمل کي يقيني بڻائي سگهجي. اهو تن سطحن تي ڪيو ويندو. پهريون، PIU سطح تي، ماحولياتي ۽ سماجي ماهر حفاظت جي نگراني ڪندا ته يقيني بڻائڻ لاءِ ته گهٽتائي جي منصوبن تي اثرائتو عمل ٿي رهيو آهي ۽ باقاعده فيلڊ دورو ڪندا. ٻيو، فيلڊ سطح تي، تعميراتي سپروائيزري ڪنسلٽنٽ (سي ايس سي) جو لاڳاپيل عملو

وڌيڪ ٻار ٻار حفاظت جي نگراني ڪندو. نئين سطح تي، نيڪيڊار جي E&S ٽيم مهينو، ٽه ماهي ۽ ٻه سالي رپورٽون لاڳو ڪندي ۽ تيار ڪندي.

SFERP پروجيڪٽ کي لاڳو ڪرڻ جي مجموعي ذميواري ۽ موجوده ESMP PIU تي منحصر آهي، پراجيڪٽ ڊائريڪٽر جي سربراهي ۾. PIU ماحولياتي ۽ سماجي ٽيم جي حمايت ڪئي آهي. PIU پڻ تعميراتي نگراني ڪنسلٽنٽ (CSC) کي شامل ڪيو آهي، جيڪو تعميراتي نگراني لاءِ ذميواري آهي. ان مقصد لاءِ تعميراتي نيڪن ۾ مناسب شقون شامل ڪيون وينديون.

رويٽن جي الڳ بجيٽ. 6,990,000 / ESMP جي عمل درآمد لاءِ مختص ڪيا ويا آهن جن ۾ GRM هلندڙ ۽ عام ڪميونٽي جي مدد جون ضرورتون آهن يعني غير متوقع ذميواري جي فعال سڃاڻپ، گهٽتائي ۽ انتظام جيڪي تعميراتي سرگرمين دوران اڀري سگهن ٿيون. ESMP قيمت ۾ حفاظتي قدم جي قيمت شامل آهي جيڪي سماجي طور تي حساس ريكارڊرز جي ويجهو ڪم ڪرڻ لاءِ اختيار ڪيا ويندا. هي ESMP بل ۽ بل آف ڪوانٽيٽيز (BOQs) ۾ هڪ عارضي رقم جي طور تي شامل ڪيو ويو آهي. ESMP جي نفاذ ۾ تعميراتي نيڪيڊار (CC)، CSC/PIC ۽ PIU کان داخلاون شامل آهن. CC بنيادي طور تي ESMP ۾ تجويز ڪيل تخفيف جي قدم تي عمل درآمد کي يقيني بڻائڻ جو ذميواري هوندو، جيڪي معاهدي جي دستاويزن جو حصو هوندا. ان ڪري، BOQs ۾ ماحولياتي گهٽتائي جي خرچن کي الڳ سر جي طور تي قرار ڏيڻ واري دستاويزن ۾ لازمي قرار ڏنو ويندو.

ESMP جي نفاذ ۾ تعميراتي نيڪيڊار (CC)، CSC/PIC ۽ PIU کان داخلاون شامل آهن. CC بنيادي طور تي ESMP ۾ تجويز ڪيل تخفيف جي قدم تي عمل درآمد کي يقيني بڻائڻ جو ذميواري هوندو، جيڪي معاهدي جي دستاويزن جو حصو هوندا.

بهرحال، جيڪڏهن CC ESMP جي عمل درآمد ۽ رپورٽنگ جي صحيح طريقي سان
تعميل ڪرڻ ۾ ناڪام ٿئي ٿي، ته حامي معاهدي جي شرطن جي تعميل کي لاڳو
ڪندو، بشمول ESMP جي پيروي ڪرڻ. ESMP عمل درآمد جي قيمت ڪٽجي
ويندي عبوري ادائينگي جي سرٽيفڪيٽن (IPC) مان جيستائين تعميل نه ڪئي وڃي.